

Regiony przemysłowe oraz polityki dotyczące
zmian klimatycznych

ŚLĄSK (Polska)

Sporządzono dla:

ETUC

przez:

S.partner / Grupa Syndex

Data: grudzień 2015

Rozdział 1: Śląsk

Śląsk: lokomotywa polskiego przemysłu

Województwo śląskie lub po prostu Śląsk jest częścią południowej Polski, obejmującą historyczny region znany jako Górny Śląsk ze stolicą w Katowicach. Województwo śląskie utworzone zostało 1 stycznia 1999 roku w wyniku połączenia dawnych województw: katowickiego, częstochowskiego i bielsko-bialskiego na podstawie reformy podziału administracyjnego Polski wprowadzonej w 1998 roku.

Województwo śląskie charakteryzuje się największą gęstością zaludnienia w Polsce (ok. 379 osób na kilometr kwadratowy — trzy razy więcej niż średnia dla całego kraju). Na koniec grudnia 2014 roku na Śląsku mieszkało 4,6 miliona osób. Jest to najbardziej uprzemysłowiony i najsilniej zurbanizowany region Polski: 78% populacji mieszka w miastach. Duża industrializacja regionu powoduje, że występuje tam jeden z najniższych wskaźników bezrobocia w kraju (8,6% na koniec lipca 2015 roku).

Śląsk wytwarza 12,7% produktu krajowego brutto Polski (207 miliardów złotych w 2013 roku, ponad 50 miliardów euro), co stanowi drugie miejsce za województwem mazowieckim, którego stolicą jest Warszawa. Śląsk zajmuje pierwsze miejsce pod względem sprzedanej produkcji (produkcja sprzedana stanowiła 17,1% całości produkcji sprzedanej kraju w 2012 roku). Przemysł zatrudnia prawie pół miliona osób, co jest najwyższym wskaźnikiem w kraju.

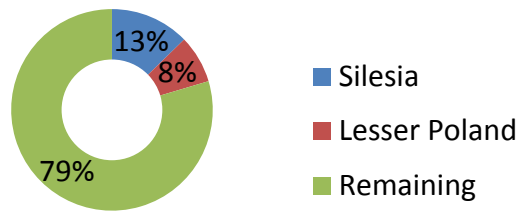
Śląsk i Zachodnia Małopolska (stolica województwa: Kraków) razem stanowią pod względem przemysłowym strategiczny region. W regionie tym pracuje 26 kopalni węgla, 31 elektrowni (o mocy ponad 6 W) oraz dziesiątki hut i zakładów metalurgicznych. Lokalnym przemysłem o kluczowym znaczeniu jest także branża samochodowa z zakładami montażowymi Fiat i General Motors oraz z licznymi podwykonawcami dla przemysłu samochodowego (w Specjalnej Strefie Ekonomicznej Katowice działa 51 firm z branży samochodowej).

Na Śląsku i w Zachodniej Małopolsce mają siedziby główne cztery kluczowe spółki zajmujące się wydobyciem węgla kamiennego: Kompania Węglowa, Katowicki Holding Węglowy, Jastrzębska Spółka Węglowa i Tauron Wydobycie. Razem te cztery spółki zatrudniają prawie 90 000 osób i wydobywają 57 milionów ton węgla kamiennego, co stanowi ponad 80% produkcji krajowej. Firmy te są głównymi dostawcami dla polskiego sektora energetycznego, gdzie ponad połowa wyprodukowanej energii elektrycznej pochodzi z węgla kamiennego.

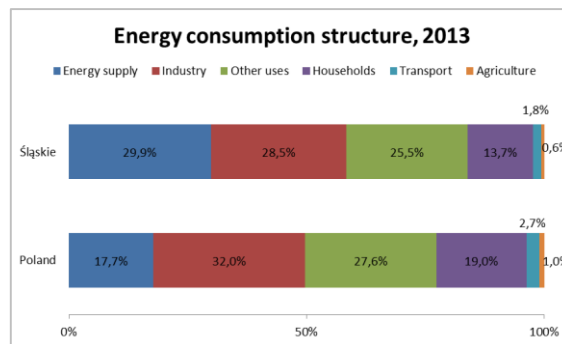
Wiele różnych firm jest silnie związanych z tymi czterema wielkimi spółkami, jak producenci maszyn i urządzeń wydobywczych oraz zakłady metalurgiczne działające w regionie.

Udział Śląska w PKB Polski

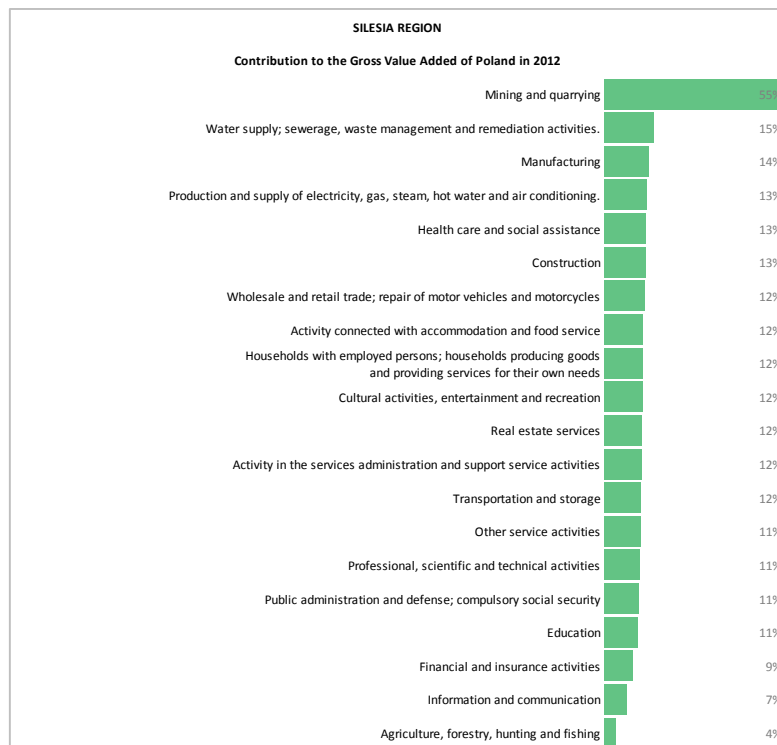
Struktura PKB Polski

Zużycie energii przez przemysł: Polska w porównaniu ze Śląskiem

Udział Śląska w wartości dodanej brutto Polski z podziałem na branże

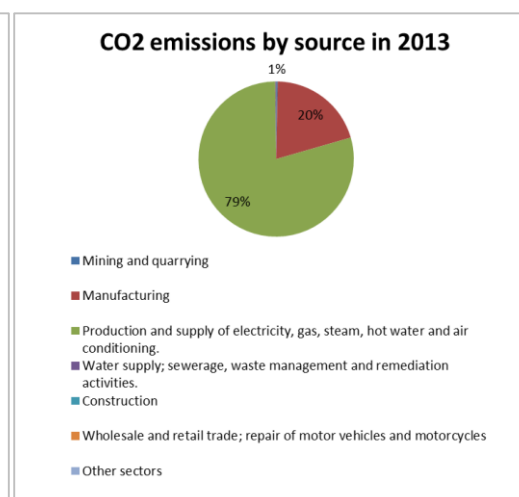
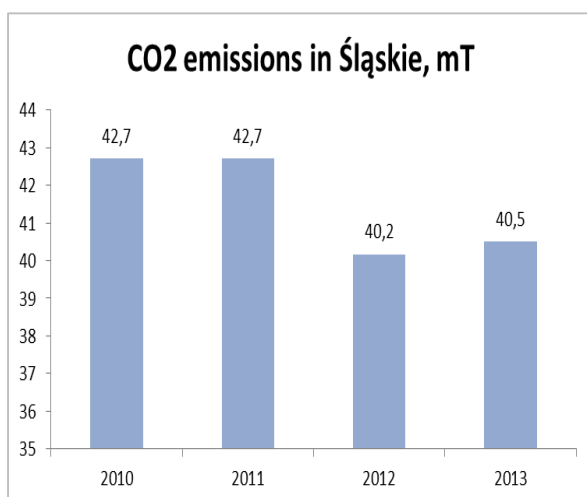
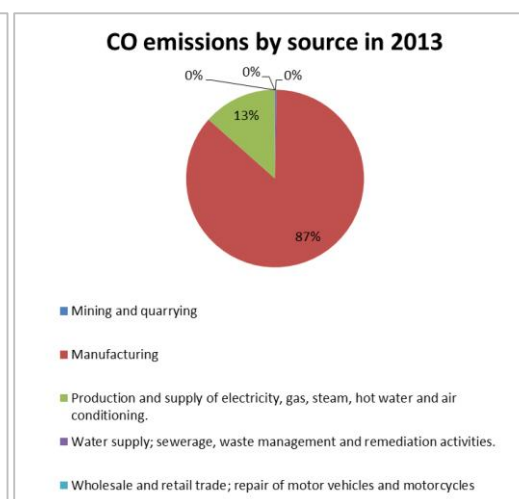
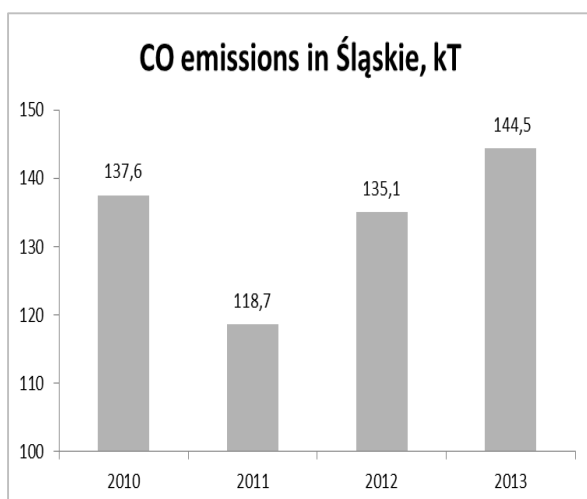
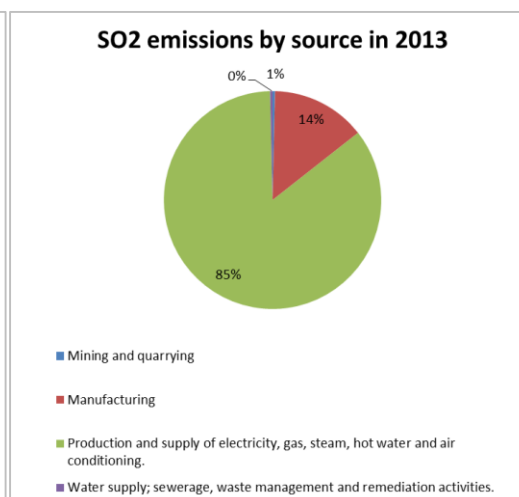
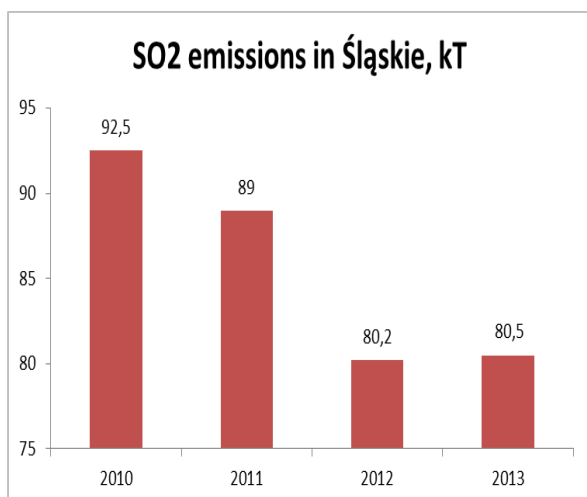

Emisja gazowych substancji szkodliwych z podziałem na województwa

Gaseous pollutants emission from plants of significant nuisance to air quality by regions in 2013

Regions	Grand Total	Of which							CO	CO2
		SO2			Nox					
		Total	From combustion of fuel	From technological processes	Total	From combustion of fuel	From technological processes			
In thousand tonnes										
POLAND	237492,0	4269,0	401,4	26,5	343,9	164,6	3934,0	329,0	215591,3	
Łódzkie	42 960,8	72,3	71,9	0,4	51,4	48,4	3,0	21,5	42 814,1	
Śląskie	41 222,5	80,5	71,8	8,7	57,3	49,5	7,8	144,5	40 508,0	
Mazowieckie	28 654,9	78,1	74,8	3,3	40,8	39,8	1,0	18,7	28 508,4	
Wielkopolskie	17 169,4	31,6	30,8	0,8	25,0	23,1	1,9	7,1	17 089,7	
Dolnośląskie	15 286,4	38,0	32,9	5,1	16,3	15,0	1,3	7,1	15 222,8	
Opolskie	12 207,9	11,2	10,1	1,1	19,1	15,0	4,1	25,3	12 148,1	
Świętokrzyskie	11 523,6	10,6	8,0	2,6	17,0	12,0	5,0	41,2	11 453,6	
Małopolskie	11 001,2	29,9	29,1	0,8	20,4	14,5	5,9	12,2	10 892,7	
Zachodniopomorskie	9 444,5	14,3	13,3	1,0	13,4	12,8	4,6	2,6	9 432,4	
Kujawsko-Pomorskie	7 938,9	19,3	18,8	0,5	12,8	9,6	3,2	12,6	7 887,0	
Pomorskie	6 511,6	13,4	13,3	0,1	9,0	8,3	0,7	5,4	6 482,5	
Lubelskie	4 729,2	10,0	9,9	0,1	7,6	4,6	3,0	5,2	4 703,1	
Podkarpackie	3 244,4	9,2	8,9	0,3	5,9	4,5	1,4	3,4	3 224,6	
Lubuskie	2 009,5	2,3	1,6	0,7	2,4	2,2	0,2	17,6	1 985,8	
Podlaskie	1 975,0	2,5	2,5	0,0	3,1	2,9	0,2	3,1	1 965,2	
Warmińsko-Mazurskie	1 592,2	3,9	3,9	0,0	2,4	2,3	0,1	2,3	1 583,3	

Emisja gazowych substancji szkodliwych na Śląsku z podziałem na branże

Rozdział 2: polityki i strategie na poziomie krajowym i regionalnym

A/ Poziom krajowy

Ograniczone podejście horyzontalne Polski

Polska jest dużym przemysłowym krajem z wieloma atutami. Jednakże, jak większość państw europejskich, boryka się z problemem zanikania części swojego przemysłu, a zwłaszcza przemysłów narodowych. Chociaż masowy napływ inwestycji zagranicznych poszukujących głównie taniej siły roboczej zdołał powstrzymać to zanikanie przemysłu, to nie zapewnia to w żaden sposób przyszłości, z powodu niskiego udziału zaawansowanych technologii w uruchomionych firmach. Znajdując się w takiej sytuacji, polityka państwowa Polski skupia się nadal na atrakcyjności (bardziej niż na konkurencyjności), używając do tego bodźców podatkowych i socjalnych, głównie finansowanych przez fundusze europejskie, pozostawiając centralne miejsce dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Nadal przeważają polityki horyzontalne, które podtrzymują brak prawdziwej polityki przemysłowej. Polskie organizacje związkowe wskoczyły na ten brak polityki, tworząc z polityki przemysłowej jeden z głównych tematów ich żądań, propozycji i działań.

Powrót polityki przemysłowej na porządek dzienny w wyniku kryzysu w 2008 roku

Niewątpliwie kryzys spowodował powrót polityki przemysłowej na porządek dzienny w Polsce oraz w reszcie Europy. Główną rolę w tej transformacji odegrała prężność Niemiec. Jednakże dyskurs polityczny w Polsce jest ciągle daleki od uczynienia głównym celem reindustrializacji, a zwłaszcza rozwijania tradycyjnego przemysłu. Po porzuceniu celów Strategii 2030¹ (strategia ta miała umieścić Polskę wśród najbardziej innowacyjnych przemysłów, zwłaszcza związanych z nanotechnologią) jedyny dokument referencyjny pochodzi z 2007 roku i dotyczy ustanowienia polityki horyzontalnej bazującej głównie na konkurencyjności kosztowej z zastosowaniem Specjalnych Stref Ekonomicznych (strefy wolne) jako epicentrum. Dokument ten opracowany przez Ministerstwo Gospodarki przypomina, jak niezbędne jest posiadanie *horyzontalnego podejścia do polityki przemysłowej mającej na celu zwiększenie międzynarodowej konkurencyjności polskich spółek przemysłowych poprzez ustanowienie zintegrowanych polityk rządowych wspierających zrównoważony rozwój. Cel ten będzie można osiągnąć dzięki pojawieniu się środowiska przyczyniającego się do konkurencyjności firm – utworzeniu odpowiedniego klimatu oraz instytucjonalnych, prawnych i finansowych warunków. Wprowadzone działania horyzontalne muszą stwarzać warunki przyczyniające się do:*

- *zwiększenia konkurencyjności produktów na poziomie krajowym, europejskim lub globalnym, zwłaszcza poprzez rozwój innowacyjności*
- *zwiększenia produktywności*
- *zwiększenia zatrudnienia*
- *lepszego spójności społecznej*
- *ograniczenia oddziaływania na równowagę środowiskową.*

¹ Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. <https://mac.gov.pl/files/wp-content/uploads/2013/02/Strategia-DSRK-PL2030-RM.pdf>

Strategia Polski w zakresie innowacyjności została określona w dokumencie przyjętym przez Ministerstwo Gospodarki w sierpniu 2010 roku i ponownie oszacowanym w 2013 roku i wydanym pod nazwą „Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki²”. Dokument ten stanowiący bardziej ogólny zakres ramowy niż rzeczywisty plan działań podkreśla, że konkurencyjność oparta na niskich kosztach pracy i dostępie do surowców staje obecnie przed wyzwaniem rosnącej konkurencyjności państw członków BRIC (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny). Dokument ten określa cel polegający na koncentracji wszystkich wysiłków na maksymalnym wykorzystaniu polskich zdolności produkcyjnych oraz „na wzroście innowacyjności, tzn. zwiększeniu wydajności pracy i kapitału poprzez poszukiwanie rozwiązań technicznych i technologicznych”. Dokument podkreśla znaczenie polityki przemysłowej, krytykuje krótkoterminowość polityk państwowych i przyznaje większą wartość idei planowania długoterminowego. Pod względem operacyjnym dokument ten proponuje oprzeć się na kapitale ludzkim, większej efektywności energetycznej³ oraz dialogu między partnerami społecznymi na poziomie branżowym i sektorów przemysłu. Jednakże strategia proponowana w tym dokumencie opiera się również na podejściu horyzontalnym z czterema podstawowymi zasadami:

- *tworzenie wiedzy*
- *współpraca*
- *efektywne wykorzystywanie zasobów naturalnych*
- *zarządzanie strategiczne*

Kluczowa rola związków zawodowych w określaniu polityki przemysłowej

Związki zawodowe odgrywają kluczową rolę w polskiej polityce przemysłowej od pierwszych dni okresu zapoczątkowanego przez transformację ustrojową (a nawet przed 1989 rokiem, ponieważ różne reformy wprowadzone po 1980 roku były odpowiedzią na działalność Solidarności). Związki zawodowe szczególnie spełniały tę rolę w ramach branżowych komisji trójstronnych (stal, cement, górnictwo, szkło, chemia, przemysł lekki itd.), które monitorowały prywatyzację oraz główne programy restrukturyzacji, jak restrukturyzacja przemysłu stalowego. W warunkach kryzysu partnerzy społeczni działali w różny sposób. W wielu regionach powstały **komitety antykryzysowe** mające na celu śledzenie oddziaływania kryzysu na miejscowe firmy oraz indywidualne reagowanie na poszczególne sytuacje kryzysowe. W centrum dyskusji na poziomie regionalnym znalazło się korzystanie z funduszy europejskich zarządzanych przez regiony oraz przegląd priorytetów w celu uwzględnienia zwiększania zatrudnienia. Naturalnymi miejscami dialogu społecznego na poziomie regionów stały się **Wojewódzkie Komisje Dialogu Społecznego (WKDS)**.

Obrona zatrudnienia w przemyśle jako rdzeń strategii Solidarności

Kryzys 2008 roku umieścił sprawę obrony zatrudnienia w przemyśle z powrotem w centrum strategii związków zawodowych. Wyzwanie reindustrializacji zostało podjęte głównie przez związki zawodowe, które od 2009 roku uczyniły reindustrializację swoją centralną wytyczną. Związki zawodowe bronią strategii wzmocnienia polskiego przemysłu, a nie po prostu przemysłu w Polsce. Związki zawodowe

² Założenia do Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki <http://bip.mg.gov.pl/files/upload/11380/zalozenia.pdf>, Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki [http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/attachments/article/2812/strategia%20innowacyjnosci%20i%20efektywnosci%20gospodarki%20dyna%20miczna%20polska%202020 .pdf](http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/attachments/article/2812/strategia%20innowacyjnosci%20i%20efektywnosci%20gospodarki%20dyna%20miczna%20polska%202020.pdf)

³ Strategia Polski w zakresie efektywności energetycznej i gospodarki niskoemisyjnej została określona w dokumencie przyjętym przez Ministerstwo Gospodarki w sierpniu 2011 roku, zatytułowanym „Narodowy program rozwoju gospodarki niskoemisyjnej”.

żądadają, aby inwestycjom zagranicznym towarzyszył transfer technologii, wezwanie do inwestowania w umiejętności pracowników, obrona istniejących miejsc pracy w przemyśle oraz kontrola społeczna.

Program Solidarności „Polityka przemysłowa gwarantem zatrudnienia”

W 2011 roku Solidarność opublikowała raport „Polityka przemysłowa gwarantem zatrudnienia”⁴, w którym przedstawiono diagnozę stanu przemysłu polskiego oraz zaproponowano zakres ramowy interwencji o następujących celach:

Filary programu „Polityka przemysłowa gwarantem zatrudnienia”:

- *obrona istniejących miejsc pracy oraz poszukiwanie alternatyw przed rozpoczęciem restrukturyzacji*
- *wspieranie istniejącego tradycyjnego przemysłu jako podstawy innowacyjności technologicznej*
- *wymaganie transferu technologii w przypadku inwestycji zagranicznych i strategicznych kontraktów rządowych*
- *zwiększanie znaczenia wartości umiejętności zespołowych pracowników zakładów przemysłowych*
- *monitorowanie i przewidywanie potencjalnych restrukturyzacji*
- *modernizowanie zasobów naturalnych Polski (zwłaszcza węgla)*
- *wspieranie dialogu społecznego i kontrola płac jako źródło konkurencyjności oraz zdolności do adaptacji*

Przewidywanie zmian

Raport zaleca powszechne stosowanie sprawdzania umiejętności zbiorowych oraz *curriculum vitae* w zakładach przemysłowych w celu przewidywania zagrożeń, jakie mogą powstać w wyniku restrukturyzacji. Podstawowa filozofia wynika z idei, że łatwiej i taniej jest zapobiegać niszczeniu miejsc pracy w przemyśle, niż tworzyć nowe miejsca pracy. Skoncentrowanie się na umiejętnościach pracowników umieszcza sprawę zatrudnienia w samym centrum polityki przemysłowej odpowiadając na kwestię podniesioną w dokumencie „Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki” z uwzględnieniem optymalnego wykorzystania zasobów.

Wzmacnianie demokracji społecznej

W październiku 2014 roku kongres Solidarności zatwierdził cele strategiczne Komisji poprzez przyjęcie stanowiska ws. polityki przemysłowej, w którym pierwsze zdanie stwierdza, że „*rozwój gospodarki Polski musi opierać się na przemyśle*”. Do propozycji przedstawionych w raporcie 2011 roku, a zwłaszcza sprawdzania umiejętności zbiorowych oraz curriculum vitae w zakładach przemysłowych związek zawodowy dodał wymagania dotyczące informowania i konsultowania w celu umożliwienia wzmacniania kontroli społecznej w spółkach. Obecnie wyzwaniem dla Solidarności jest przekształcenie celów programowych w ustawę sejmową.

⁴ „Polityka przemysłowa gwarantem zatrudnienia” — raport sporządzony przez firmę S.Partner w 2011 roku i przyjęty przez Komisję Krajową NSZZ Solidarność

Priorytet przyznany sprawie polityki przemysłowej jest również podkreślany przez fakt, że była to jedna z głównych spraw zgłaszanych podczas debat organizowanych przez trzy główne organizacje związkowe (Solidarność, OPZZ, FZZ) podczas protestów jesienią 2013 roku przeciw reformie systemu emerytalnego.

B/ Poziom regionalny

Udział organizacji związkowych w zarządzaniu niskoemisyjną strategią przemysłową

Należy tu podkreślić, że nie istnieją jakieś szczególne zespoły konsultacji i zarządzania ściśle przeznaczone do kwestii niskoemisyjnej gospodarki i polityki przemysłowej na Śląsku. Pomimo tego związki zawodowe odgrywają jakąś rolę w zarządzaniu polityką przemysłową poprzez ich zaangażowanie w komitety monitorujące programy UE finansowane przez ESF i ERDF, ponieważ niektóre z tych programów mogą być bezpośrednio powiązane z projektami strategii niskoemisyjnej.

Organizacje związkowe uczestniczą w pracach następujących zespołów:

- Podkomitet monitorowania programów UE finansowanych przez ESF
- Podkomitet monitorowania programów UE finansowanych przez ERDF

Organizacje związkowe uczestniczą w pracach następujących zespołów dialogu społecznego:

- Wojewódzka Komisja Dialogu Społecznego
- Wojewódzka Rada Zatrudnienia
- Regionalne Forum Terytorialne Województwa Śląskiego

Protesty górników w 2014 roku i główna rola Solidarności w pobudzaniu śląskiej polityki przemysłowej: geneza programu „Śląsk 2.0”

Koniec 2014 i początek 2015 roku to trudny okres dla polskiego przemysłu wydobywczego. Kilka z największych kopalń węgla kamiennego działających na Śląsku znalazło się na krawędzi bankructwa z powodu trudności finansowych. Sytuacja stała się dramatyczna i prowadziła do zamknięcia kopalń w ciągu kilku miesięcy, jeśli nie dojdzie do strategicznej restrukturyzacji i znacznej pomocy z zewnętrznych rezerw ekonomicznych. Dla polskiego sektora węgla kamiennego mogło to oznaczać nagłą falę wysokiego bezrobocia w regionie, gdzie większość mieszkańców to górnicy i ich rodziny, zachwianie stabilności energetycznej i załamanie się jednej z głównych gałęzi przemysłu krajowego. W takich warunkach górnicy śląscy rozpoczęli w końcu 2014 roku **protesty**, które zakończyły się podpisaniem porozumienia 17 stycznia 2015 roku między przedstawicielami rządu i Międzyzakładowym Komitetem Protestacyjno-Strajkowym, które przewidywało, że program reindustrializacji dla Śląska i Małopolski zostanie opracowany z udziałem partnerów społecznych i lokalnych władz przez zespół wyznaczony przez rząd.

„Nie będzie programu dla Śląska bez udziału Ślązaków”

Ponieważ do marca 2015 roku nie zaproponowano żadnego planu działania, Solidarność zaczęła ponaglać rząd, aby przyspieszył wprowadzenie tego programu i krytykowała brak rzeczywistych konsultacji, oświadczając, że „nie będzie programu dla Śląska bez udziału Ślązaków”. W końcu trzy miesiące później ogłoszono program „Śląsk 2.0”, oczywiście bez konsultacji z którymkolwiek z głównych związków zawodowych.

Program „Śląsk 2.0”

Rząd polski (obecnie prowadzony przez Platformę Obywatelską) na pierwszej w swojej historii sesji poza Warszawą w czerwcu 2015 roku zaaprobował plan, o wartości wielu miliardów euro, stymulowania przemysłu i rynku pracy Górnego Śląska. Program wspierania przemysłu dotyczy obecnie dwóch regionów Polski: Śląska i Małopolski. Program „Śląsk 2.0” koncentruje się na kompleksowym zakresie działań wspierających rozwój tych regionów. Pakiet rozwiązań ukierunkowany jest na zwiększanie globalnej konkurencyjności energochłonnych przedsiębiorstw, przewiduje zmniejszanie obciążeń energochłonnych firm w proporcji do finansowania kosztów źródeł energii odnawialnej oraz ulgi w akcyzie na energię elektryczną dla energochłonnego biznesu. Program domaga się między innymi ulg podatkowych dla sektorów używających węgla oraz rządowych kredytów na modernizację ukraińskich elektrowni opalanych węglem tak, aby mogły używać węgla oferowanego przez polskich producentów. Pojawiają się tu również fundusze na rozwój technologii zgazowania węgla, zmniejszania emisji dwutlenku węgla oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej. Opracowany został program wstępny pod nazwą E-KUMULATOR, którego celem jest wspieranie niskoemisyjnej i oszczędnie zarządzającej zasobami gospodarki. Program przewiduje również rozwój infrastruktury drogowej (budowa dróg ekspresowych S1 i S69, odcinków autostrady A1 Pyrzowice — Częstochowa i Częstochowa — Tuszyn) oraz stacji kolejowych. Główna siedziba firmy PKP CARGO (największy kolejowy przewoźnik ładunków towarowych w Polsce) ma być przeniesiona do Katowic. Wartość programu wynosi około 25 miliardów PLN (około 6 miliardów euro) i ma być sfinansowana przez UE, państwo oraz władze samorządowe.

Sześć filarów programu „Śląsk 2.0”:

- zwiększanie konkurencyjności ekonomicznej Śląska i Zachodniej Małopolski
- potencjalne inwestycje w regionie
- implementacja energooszczędnej, niskoemisyjnej gospodarki
- przekwalifikowanie pracowników
- integrowanie funkcji miast Górnego Śląska
- ramy prawne i czasowe implementacji programu

Czy tylko gest polityczny?

Jednakże program dla Śląska (oraz wyjazdowa sesja rządu w Katowicach) uważany jest przez wielu uczestników, z Solidarnością włącznie, za część kampanii wyborczej rządzącej partii przed jesiennymi wyborami do Sejmu, w których liderem jest opozycja (Prawo i Sprawiedliwość prowadząca kampanię na rzecz łagodniejszych regulacji klimatycznych w celu uratowania polskiego przemysłu węglowego). Solidarność w Katowicach ostro krytykuje zarówno brak konsultacji ze związkami zawodowymi (żaden związek zawodowy nie uczestniczy w Komitecie, który ma monitorować program Śląsk 2.0), jak i fakt, że wiele rozwiązań to „stare pomysły”, zwłaszcza w zakresie rozwoju infrastruktury (np. budowa autostrady A1 powinna być zakończona w 2012 roku). Solidarność twierdzi również, że program obejmuje niektóre specyficzne rozwiązania już zaproponowane przez Związek, zwłaszcza w zakresie polityki opodatkowania firm.

Rozdział 3: Opinie przedstawicieli lokalnych partnerów społecznych

Niniejszy rozdział zawiera przegląd szczegółowych poglądów lokalnych partnerów społecznych na podstawie przeprowadzonych wywiadów. Wywiady przeprowadzono z następującymi przedstawicielami partnerów społecznych:

- Dominik Kolorz, przewodniczący zarządu Regionu Śląsko-Dąbrowskiego NSZZ Solidarność, działacz związkowy (pracował w przemyśle wydobywczym)
- Grzegorz Trefon, przedstawiciel FZZ woj. śląskiego, działacz związkowy (pracował w przemyśle wydobywczym)
- Marek Zychła, prezes zarządu Śląskiego Związku Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”
- Adam Gawęda, poseł na Sejm ze Śląska, radny Sejmiku Województwa Śląskiego, zastępca przewodniczącego Komisji Gospodarki Narodowej i Innowacyjności (pracował w przemyśle wydobywczym)
- Stefan Dzienniak, prezes Hutniczej Izby Przemysłowo-Handlowej (pracował w przemyśle stalowym)
- Roman Trzaskalik, prezes Euro-Centrum Park Przemysłowy w Katowicach
- Jan Brzóska, Politechnika Śląska, prodziekan ds. Nauki i Współpracy Międzynarodowej

Trwałość miejsc pracy w przemyśle w centrum zainteresowania związków zawodowych

Dla wszystkich związkowców, z którymi przeprowadziliśmy wywiady, trwałość miejsc pracy w przemyśle na Śląsku – zwłaszcza w przemysłach energochłonnych, jak wydobywanie węgla i przerób stali – pozostaje główną troską bez względu na to, jak będzie wyglądał miks energetyczny w regionie w ciągu najbliższych dekad pod wpływem działania pakietu klimatycznego wymagającego zredukowania do 2030 roku emisji gazów cieplarnianych o 40 procent w porównaniu do poziomu z roku 1990. Bezpośrednie zatrudnienie w przemyśle wydobywczym spadło z 400 000 w końcu lat 90. do około 100 000 obecnie. Z punktu widzenia związków zawodowych rozbieżności polityczne dotyczące pakietu klimatycznego nie mogą ograniczać obrony istniejących miejsc pracy, czy nawet potencjalnego rozwoju zatrudnienia w lokalnym przemyśle w przyszłości.

„Czystszy węgiel dla czystszej powietrza”

Dla związków zawodowych, z którymi rozmawialiśmy, „odejście od węgla” jest ciągle synonimem bezpośredniego zagrożenia stabilności zatrudnienia w polskim przemyśle wydobywczym. Pomimo tego podczas wywiadów zauważyliśmy pewną świadomość tematów dotyczących przemysłu przyjaznego dla środowiska (pomimo sceptycyzmu niektórych związkowców dotyczącego globalnego ocieplenia), z której wydaje się wyrastać konsensus w sprawie konieczności oddychania czystszej powietrzem na Śląsku, co niekoniecznie wymaga „odejścia od węgla” i drastycznej zmiany w przyszłym miksie energetycznym Polski („nie chcemy odejścia od węgla, ale chcemy oddychać czystym powietrzem”). Jako fakt, partnerzy społeczni często podawali przykłady rozwiązań dążących do czystszej węgla, jak zgazowanie węgla w spółce Grupa Azoty SA lub w kopalni Wieczorek (które są częścią programu Śląsk

2.0). Projekt elektrowni pracującej w oparciu o zgazowanie węgla, również przytaczany, jest obecnie badany w zakładach Kędzierzyn-Koźle (patrz poniżej).

Zeroemisyjny kompleks energochemiczny Kędzierzyn jest pilotażową instalacją w zakładach Kędzierzyn-Koźle, która ma połączyć elektrownię poligeneracyjną z produkcją chemiczną z usuwaniem i magazynowaniem dwutlenku węgla. Projekt został przedstawiony przez Konsorcjum Zakłady Azotowe Kędzierzyn i firmę energetyczną Południowy Koncern Energetyczny. Instalacja będzie produkować gaz w wyniku zgazowania węgla kamiennego. Tak wytworzony gaz będzie użyty do produkcji energii elektrycznej i ciepła lub do produkcji chemikaliów. Instalacja będzie usuwać wytworzony dwutlenek węgla (CO₂) i magazynować go w naturalnych zbiornikach geologicznych lub używać jako surowca do produkcji paliw syntetycznych, nawozów lub tworzyw sztucznych.

„Niska emisja, a nie tylko ograniczanie dwutlenku węgla”

Partnerzy społeczni podkreślali fakt, że przyjazna dla środowiska polityka przemysłowa nie może koncentrować się tylko na niskiej emisji dwutlenku węgla, lecz musi uwzględniać także inne istniejące rozwiązania technologiczne zapewniające zmniejszenie emisji (jako całości), jak przetwarzanie metanu, podawane jako przykład dobrej praktyki stosowanej w kopalni Knurów (sprzedanej JSW przez Kompanię Węglową) lub w kopalni Brzeszcze (gdzie rozpoczęły się protesty w końcu 2014 roku). Metan można wykorzystywać do produkcji energii elektrycznej, ciepła i zimna. Według OPZZ obecnie w Polsce tylko jedna trzecia metanu wyrzucanego przez przemysł jest przetwarzana.

Śląsk potrzebuje więcej czasu (lub pieniędzy?), aby zmodyfikować swój miks energetyczny

Na Śląsku panuje sceptycyzm dotyczący terminów osiągnięcia celów pakietu klimatycznego. Wszyscy partnerzy społeczni, od związków zawodowych do związków pracodawców, uważają, że potrzeba więcej czasu, aby region był zdolny trwale zmodyfikować miks energetyczny na bazie istniejących, możliwych do zastosowania technologii. Z tego powodu związki zawodowe nalegają na konieczność zabezpieczenia konkurencyjności cenowej w najbliższym czasie (za pomocą środków fiskalnych umożliwiających lepszą kontrolę kosztów energii) oraz na tworzenie bardziej sprzyjających warunków dla wprowadzenia do przemysłu nowych, czystych technologii, co będzie wymagało odpowiedniej pomocy finansowej od Unii Europejskiej. Na przykład koszt projektu zeroemisyjnej elektrowni jest obecnie nie do przyjęcia według Solidarności, według której żądanie zapewnienia funduszy zostało jednak wysłane w ramach planu Junckera. Należy zauważyć, że planowana budowa elektrowni atomowej w Polsce nie była istotnym przedmiotem rozmów z partnerami społecznymi i została podjęta tylko przez dwóch respondentów.

Kluczowa rola regionalnych programów operacyjnych w latach 2014-2020

Innym bardzo ważnym tematem dla osób udzielających wywiadów pozostaje fundamentalna rola regionu w alokacji funduszy przeznaczonych na niskoemisyjne projekty. Większość z nich to zwolennicy

lepszego alokacji funduszy europejskich w latach 2014-2020 poprzez regionalne programy operacyjne. Należy podjąć działania, aby regionalne fundusze operacyjne zapewniły znaczny rozwój technologiczny Śląska w kierunku bardziej czystego przemysłu.

Przewidywanie potrzeb w zakresie umiejętności zawodowych oraz szkolenie i przekwalifikowanie

Monitoring kompetencji, umiejętności oraz potrzeb szkoleniowych będzie ważnym zadaniem dla związków zawodowych w nadchodzących latach bez względu na to, jak będzie wyglądał przyszły miks energetyczny. Górnictwo węgla kamiennego poniosło duże straty od 1990 roku, a pozostałe 100 000 miejsc pracy w tym sektorze nadal ma niepewną przyszłość. Zainteresowane strony podkreślają fakt, że będzie konieczne lepsze prognozowanie zmian w tym przemyśle, aby utrzymać miejsca pracy dla tysięcy górników, nawet w przypadku nieuniknionych zmian w karierze zawodowej. Związki zawodowe dostrzegają, że Śląsk będzie potrzebował odpowiednich struktur i polityki szkoleniowej, aby ułatwić zachowanie potencjału zawodowego tysiącom ludzi. Niektórzy podawali jako przykład istniejące małe struktury operacyjne w Śląskim Parku Technologicznym, które już przeszkoliły tysiące osób (w tym byłych górników), zwłaszcza w branży kolektorów słonecznych i niskoemisyjnych kotłów grzewczych dla sektora budownictwa mieszkaniowego. Jednakże możliwości tych struktur w zakresie miejsc szkoleniowych pozostają skromne w stosunku do ilości osób pracujących w przemyśle w tym regionie.

Rozdział 4: Polityka ochrony środowiska i Polska w latach 2014-2020

Polska pozostaje największym odbiorcą funduszy z Unii Europejskiej, których wartość w latach 2014-2020 wyniesie 82,5 miliarda euro. Fundusze z UE zostaną przeznaczone przede wszystkim na infrastrukturę i środowisko oraz na badania, rozwój i innowacje w celu unowocześnienia polskiej gospodarki.

Dwa filary: infrastruktura i środowisko, badania i rozwój

Umowa partnerstwa podpisana między Komisją Europejską i rządem polskim zapewnia fundament dla filaru „Infrastruktura i środowisko” z 27,4 miliarda euro, z których ponad 9 miliardów przeznaczonych jest na inwestycje dotyczące gospodarki niskoemisyjnej i efektywności energetycznej realizowane poprzez regionalne programy operacyjne.

Drugi filar „Badania, rozwój i innowacje” jest również hojnie dotowany 13 miliardami euro. Filar ten wspiera technologie związane z ochroną środowiska, koncentrując się na następujących sektorach: zmniejszenie wytwarzania odpadów, zrównoważony transport, ekologiczne budynki, technologie oszczędzające wodę, zastępowanie surowców, produkcja zdrowej żywności... w celu zwiększenia części PKB kraju przeznaczonych na badania i rozwój z 0,90% w 2013 roku do 1,70% w 2020 roku.

Szczególny nacisk na efektywność energetyczną

W związku z projektami skuteczności energetycznej określono następujące priorytetowe obszary rozwoju:

- Produkcja i dystrybucja energii ze źródeł odnawialnych
- Efektywność energetyczna i korzystanie z energii odnawialnej w przedsiębiorstwach
- Efektywność energetyczna w budynkach publicznych i mieszkalnych
- Realizowanie strategii niskiej emisji dwutlenku węgla
- Kogeneracja o dużej efektywności

Wśród projektów zgodnych z priorytetem efektywności energetycznej większość z nich dotyczy termomodernizacji budynków publicznych, jak szkoły, szpitale, biura.

Rosnące doświadczenie w projektach dotyczących ochrony środowiska

W tym czasie Polska wprowadza „bardziej ekologiczny” system podatkowy i finansujący, próbując przesunąć się w stronę bardziej efektywnego wykorzystania dostępnych funduszy, używając do tego celu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) oraz szesnaście funduszy regionalnych. W 2012 r. wpływy z podatków związanych z ochroną środowiska wynosiły 2,2% PKB i 6,8% całkowitych wpływów z podatków w porównaniu do wartości średnich dla państw OECD wynoszących odpowiednio 1,6% i 5,5%. Rosnący transfer kompetencji ekologicznych między koncernami międzynarodowymi i polskimi firmami również ma udział w profesjonalizacji sektora ochrony środowiska w kraju.

Potencjalne bodźce rozwoju ekologicznego Polski:

Krajowy plan działań dotyczący efektywności energetycznej (EEAP)

Plan EEAP ma na celu zmniejszenie zużycia energii w kraju, które obecnie jest o 19% wyższe niż średnia dla europejskich krajów OECD. Polski przemysł, sektor budownictwa i miejskie sieci ciepłownicze ciągle mobilizują techników i inżynierów, specjalistów w zakresie efektywności energetycznej.

Reforma śmieciowa

Inwestycje niezbędne do poprawy zarządzania odpadami oceniane są na 6 miliardów euro na rok w okresie od 2014 do 2020 roku. Tylko 80% ludności korzysta z usług służb usuwania odpadów, a 75% odpadów jest wyrzucanych na składowiska, w porównaniu ze średnią 45% dla państw członków OECD.

Modernizacja przemysłu recyklingowego

Polska ciągle ma niski stopień recyklingu odpadów i dużo odpadów na składowiskach jest niewykorzystywanych.

Konsolidacja sektora gospodarki wodnej

Konsolidacja powinna ulec przyspieszeniu dzięki reformie prawa dotyczącego partnerstwa publiczno-prywatnego. Na obszarach wiejskich tylko 30% ludności jest podłączone do oczyszczalni ścieków komunalnych.

Modernizacja elektrowni

Ponad połowa elektrowni ma więcej niż 30 lat. W 2020 roku upływa termin obowiązkowego wyłączenia wielu elektrowni węglowych, a wiele sieci dystrybucyjnych i przesyłowych jest już przestarzałych. Międzynarodowa Agencja Energetyczna IEA ocenia wartość koniecznych inwestycji na 195 miliardów euro w okresie lat 2010-2030.

Rozwój energetyki odnawialnej i inteligentnych sieci energetycznych

W 2013 roku 10% produkowanej w kraju energii elektrycznej pochodziło ze źródeł odnawialnych, czyli mniej niż średnia dla państw OECD. Prawo energetyczne umożliwia obecnie podłączanie mikrogeneracji ze źródeł odnawialnych do sieci elektroenergetycznej. Polski plan produkcji zielonej energii wspiera projekty budownictwa jedno- i wielorodzinnego do roku 2022 subwencjami o wartości 190 milionów euro, z których skorzysta sektor energii odnawialnej.